

8. List of academic staff at the University of Pristina / Faculty of arts Retrived on 10 Oct 2008.
9. Fitzgerald R.A.. Performer-dependent dimensions of timbre; identifying acoustic cues for oboe tone discrimination/ thesis for the degree of Doctor of Philosophy/ R.A.Fitzgerald. – The University of Leeds, School of Music, 2003. – 269 p.
10. Đurić-Klajn S. Историски развој музичке културе у Србији / Stana Đurić-Klajn. – Београд, 1971. – 184 с
11. Ресурси Интернет [Електронний ресурс] // Доступно за адресою: [www. New sound.org.yu/27/texts/brankamb27.html_ljubisa_petrusevsky](http://www.New_sound.org.yu/27/texts/brankamb27.html_ljubisa_petrusevsky)

Современное исполнительство на гобое – результат сложных процессов становления европейского инструментализма. Как известно, один из источников профессионального духового исполнительства, в частности, гобойного – народная музыка. В музыкальном искусстве XX века можно наблюдать явления академизации традиционных для фольклора музыкальных инструментов. При тенденции унификации современного музыкального языка, в фольклорном искусстве разных стран наблюдаются встречные процессы.

Так, большинство национальных духовых школ на Балканах, вначале было связано с фольклорным и популярным искусством; теперь же они развиваются под влиянием интегративных процессов в европейской культуре. Для музыкального исполнительства Балкан определяющим является параллелизм развития академической и фольклорной традиции; так, традиционное музицирование на зурле и гайде можно назвать выразителем оригинальной музыкальной эстетики балканских стран

Ключевые слова: синтез, духовое исполнительство, фольклорная традиция, страны Балкан, национальные духовые школы, гобой.

Performance on the oboe, is the result of complex processes of European instrumentalism The historical fact of the appearance of professional oboe performance in Serbia related to the beginning in 1960-61's oboe education in the Music Academy of Belgrade. Prominent figures in oboe performance became its first graduates Anđelko Karaferich and Ivan Petrushevskiy. Their performance and pedagogical practice demonstrates the features of national oboe school development which was under the influence of cultural exchange between European countries. Getting wind performance in Macedonia is linked directly with the emergence of the first music schools throughout the 40-50h years, where the first professors of wind instruments through self-experience and performance in military bands and local folklore ensembles began their performing activity. One of the first graduates of the Faculty of Music in Belgrade was oboist Kiro Davidovski, professional performance and teaching activities which had extraordinary influence on the further development of musical art in Macedonia. His way continues by Professor of Higher Music School in Skopje, a world importance oboist Vasil Atanasov. Performance on the oboe in Croatia is also closely associated with European wind performer's traditions. Therefore, Zagreb Music Academy professor Branko Mihanovych, H. Holliger's student in the past, now is one of the leading figures of the Croatian musical culture. Integrative tendency is the basis of universalization of culture and show the feature of modern art. For the musical culture of the Balkans typical is paralelly development of academic and folk traditions. So, music on Zurla (frula) and Heide, which express an original musical aesthetics of Balkan countries, is the mental ideal for contemporary players too. Some modern professional oboists of Balkan region actively combine their concert practice in academical and popular (pop, folk, jazz), genres, and this trend will determine the prospects for development of national and universal musical culture.

Key words: oboe performance, traditional music, contemporary art, folk music, European musical education, oboists in Balkan countries.

УДК 784.4 : 477.86

Ольга Фабрика-Процька

РОЗВИТОК СУБЕТНІЧНИХ ПІСЕННИХ ТРАДИЦІЙ УКРАЇНЦІВ В ПЕРІОД СЬОГОДЕННЯ (НА ПРИКЛАДІ ЛЕМКІВСЬКОГО ФОЛЬКЛОРУ)

У статті аналізуються особливості функціонування жанрової палітри лемківського фольклору упродовж ХХ–ХХІ ст. Визначено основні тенденції розвитку пісенної традиції лемків. Автор розглядає нові форми побутування лемківської народної пісенності та обрядовості в сучасний період на Україні.

Ключові слова: лемки, фольклор, обрядова і необрядова пісенність, традиції, культура.

Впродовж століть, розвиваючись із карпато-балканським духовним пластом, культура лемків збагачувалась досвідом сусідніх народів. Етнокультурні контакти сприяли взаємопроникненню, взаємозасвоєнню і трансформації не тільки явищ традиційної культури, в т. ч. й календарної обрядовості, а й нових надбань. Міжкордонне геополітичне розташування Лемківщини сприяло тому, що до загальноукраїнської основи фольклору лемків додалися елементи етнопісенності польського, словацького, угорського, а подекуди і німецького етносів.

Нищівної непоправної шкоди самобутній культурі лемків завдала депортація 1944–1946 рр. на терени УРСР. Їх переселення на українські терени сприяло адаптації до місцевих традицій. Складні суспільно-політичні умови замовчування історичної правди призвели до заблокованості їхньої культури. Та все таки попри всі історичні події вони зберегли свою автентичність і примножили українську обрядовість своїх предків.

Вивчення та аналіз процесів розвитку пісенної культури Лемківщини як невід'ємної складової частини загальнонаціональної музичної культури – актуальне завдання сучасного музикознавства та культурології.

Розкриття динамічних перетворень пісенних традицій в обрядовій та необрядовій культурі, що склались в Україні у II половині ХХ–ХХІ ст. є метою даної статті.

Традиційні календарні звичаї та обряди лемків в основному сформувалися ще на ранній стадії розвитку суспільства, коли людина тісно пов'язувала свою долю з навколишньою природою, ставила себе в залежність від явищ природи, які регламентували виробничий цикл трудової діяльності людини.

Лемківський пісенний фольклор поділяється на два великі масиви, які є досить чіткими й виразними в культурній спадщині лемків: обрядові та необрядові пісні. Їхня своєрідність повною мірою перегукується із характерними рисами української народної пісні. Це, насамперед, глибокий ліризм, властивість передавати найтонші почуття людей і любов до людини; епічність, широке тло подій і відображення життя народу в цілому; драматизм, глибоке розкриття нерозв'язаних, в окремих випадках, конфліктів між людьми. Порівняно із загальноукраїнськими піснями, співанкам Лемківщини притаманні безпосередність, імпульсивність тощо. Пісенний фольклор лемків складається з обрядових пісень (колядки і щедрівки, веснянки, собіткові (купальські), обжинкові); родинно-обрядових пісень (хрестинні, весільні, похоронні); необрядових пісень, які поділяються за жанрово-тематичним принципом. До них відносяться: історичні, баладні, ліричні, жартівливі та гумористично-сатиричні, духовні і релігійні пісні. Значну частину складають пісні літературного походження. У наш час до народного репертуару лемків входять авторські пісні. Необрядові та обрядові пісні становлять кількісно найбільшу частину традиційної усної народної словесності лемків. За жанровою структурою ці пісні органічно споріднені із загальноукраїнською народнопісенною традицією.

Репертуар та характер народних колядок та щедрівок лемків органічно споріднений з традиційними аналогами духовної культури як суміжних місцевостей Галичини, так і інших регіонів України. Лемківським народним колядкам та щедрівкам притаманні визначальні загальноукраїнські прикмети цього жанру як зі змістового, так і з формально-поетичного, музичного огляду: традиційне обколядування членів сім'ї, адресування господареві, господині, хлопцеві, дівчині, вдові, сироті з характерними стереотипами їх величання, наявністю такого архаїчного компонента обрядового співу, як рефрен, десятикладовий розмір вірша з цезурою після п'ятого складу (5+5), ідеалізоване зображення життя, господарських і сімейно-побутових обставин з відповідно підпорядкованою йому системою образно-поетичного, музичного вираження тощо.

Лемківські колядки і щедрівки якісно і кількісно є однією з найістотніших та найкраще збережених в наш час реліктових ознак цього давнього жанру української обрядової народної поезії. Саме «на прикладі різдвяної обрядовості лемків простежується генетична спорідненість з традиціями західнослов'янської матеріальної культури і з культурами інших контактуючих етносів карпато-балканського регіону» [2, с. 195]

Як відомо, традиційна родинна обрядовість українців Карпат становить багатогранну систему вірувань та звичаїв, де раціональне переплелось із магічним та релігійно-християнським. Незважаючи на історичні події, які довелося пережити лемківському народові, родина залишалась основним осередком формування характеру лемка, його етнічної свідомості, мислення та психології. Лемківські співанки, пов'язані з народженням та хрещенням дитини, до наших днів не втратили свого народного характеру та типових для змісту мотивів: гарні побажання батькам народженої дитини, самому

малюкові, хресним батькам та іншим. Процедура хрещення дитини зведена в наш час, переважно, до церковної традиції.

Одним із найяскравіших, самотутніх елементів духовної культури лемків є весілля. Саме в лемківських весільних піснях збереглося найбільше старослов'янських і давньоруських архаїзмів. Століттями лемки доповнювали давньоукраїнське весілля власними, самотутніми елементами, збагачували його зміст і форму, створивши чудовий весільний цикл – гармонію неперевершених перлин української народної культури.

Ладканням супроводжувались майже всі події весільного обряду. Виконували їх при обрядах вінкоплетення, виготовлення і випікання весільного короваю, при благословінні молодої пари, прощанні молодої з батьківською домівкою. Весільні пісні («ладканки») пройняті глибокими почуттями, лірикою, милозвучністю, їм притаманні радісні та сумні, іноді жартівливі мотиви. Існували пісні, що не входили за своїм змістом до весільної обрядовості. Їм властивий жартівливо-гумористичний характер. Поступово ця необрядова частина весільного пісенного репертуару витіснила давні ладканки.

Лемківські ладкання виконуються в унісон з епізодичним розподілом голосів на двоголосся, зазвичай, у повільному темпі та манері *rubato*. Характер наспіву меланхолійний, сумовитий. Ярослав Бодак, вивчаючи глибше типи весільних ладкань на Горличчині (Лемківщина), відзначає, що впродовж 50 років еволюція функції ладкання призвела до еволюції самого наспіву, до більшого вияву танцювальності у весільному обряді лемків Горличчини.

Своєю масовістю і урочистістю весільний обряд завжди займав провідне місце в духовній культурі лемків. У додепортаційний період традиційне лемківське весілля відображало давні ритуали, морально-етичні норми, риси народного звичаєвого права українців, ряд взаємопов'язаних між собою обрядових актів.

До Другої світової війни для культурно-побутової сфери життя лемків, у тому числі і для їх усної словесності, музичної мови визначальними були традиційні риси. Відбувалося нормальне репродукування, міжпокоління передача фольклорних надбань минулого з відсівом, забуванням застарілого, того, що втрачало зв'язок з життям, з естетичними потребами, й поповненням новими явищами фольклоротворчого процесу.

Для узагальнення нагадаємо, що вкрай несприятливим і для продовження фольклорної традиції лемків було їх дисперсне розселення на західних землях післявоєнної Польщі, що разом зі штучним нагнітанням антиукраїнських настроїв польського середовища було розраховане на швидку їх асиміляцію. У складних умовах повоєнного періоду зникли традиційні форми суспільного побутування фольклору фрагментарно, зберігаючись в сімейній та особистій сферах у наш час.

На початку ХХІ ст. святкова-обрядова культура українців, зокрема, лемків, зазнала процесів трансформації. Відбулося чимало змін. Скоротилась тривалість весілля, у зв'язку з чим стала спрощеною сама структурна цільність обрядів. Весілля перетворилось на звичайні гостини, які відбуваються після церковного шлюбу. Послабились своєрідні магичні і правові функції весілля; вийшли з побуту ритуальні атрибути та традиційний народний весільний одяг. Змінився музичний супровід обряду, а разом з ним зникли давні обрядові пісні й танці. На думку К. Чаплик «...календарні- та родинно-обрядові пісні, що становили значну частину пісенної спадщини лемків (судячи з записів Ф. Колесси, Ю. Костюка, Я. Головацького та ін.) на початку ХХІ ст. здебільшого втрачають часову та просторову прикріпленість, регламентованість, зазнають скорочення, відходять на периферію сфери побутування, у забуття [4].

Простежується кілька трансформаційних тенденцій у розвитку сучасної весільної обрядовості переселених лемків, запозичень з різних каналів інформації окремих елементів у відзначенні весілля, які не мають нічого спільного з етнічною традицією. Це, наприклад, виготовлення весільного букета, якого наречений дарує нареченій, а вона при закінченні весілля викидає його серед молодих дівчат. Вони ловлять букет молодої, бо в такий спосіб сподіваються швидко вийти заміж; знімання у молодої підв'язок для панчіх, щоб кинути їх у коло молодих хлопців; викрадення взуття з ноги нареченої та ін. За висловом В. Борисенко, «...Нині спостерігається величезне розмаїття уподобань, смаків, можливостей за переважною пасивності гостей» [1, с. 119.] Це, до речі, основна відмінність сучасного весілля від традиційного.

На жаль, ладкання на початку ХХІ ст. швидко виходять із репертуару сучасних лемківських співаків, їх фіксація в автентичному виконанні є щасливим випадком для збирача.

На початку ХХІ ст. під впливом міграційних процесів та поширення багатьох різних форм сучасних обрядових послуг структурна цілісність весільного обряду в Україні значно змінилась.

Похоронна обрядовість лемків є складним багатогранним ритуально-світоглядним комплексом.

До родинно-обрядових пісень, пов'язаних з обрядом похорон, належать традиційні голосіння («йойкання»). Для лемківських голосінь характерні типові риси цього жанру: вільна речитативна форма, мінливий віршований склад, довільні мотиви вислову жалю за померлим, а також обов'язкове возвеличення при характеристиці його життя, заклики-прохання повернення померлого до родини тощо [3, с. 205].

Після депортації обряд похоронів у лемківському середовищі на території України зазнав невеликих змін тому, що перебував у компетенції церкви. Помітно скоротилася обрядовість підготовки померлого до покладання у труну. Зберігся звичай кладення в домовину невеличкої ікони, дрібних грошей, предметів, якими користувався покійний. Щоправда, у радянський період не відбувалося традиційних проводів покійного з церковними атрибутами (хоругвами) та священником з хати на цвинтар. Частково стає відсутнім звичай масової участі людей перебувати при покійнику протягом ночі з давніми традиційними забавами «заялювання злих сил». У наш час прилучення церкви до похоронної обрядовості значною мірою зберігає свою традиційність.

Таким чином, обрядові пісні (календарно-обрядові та родинно-обрядові) становлять велику частину пісенної творчості лемків. Однак через об'єктивні причини значна частина цих пісень (русальні, купальські (собіткові), петрівчані пісенні зразки) у другій половині ХХ ст. відійшла на периферію сфери побутування і звузила межі свого розповсюдження.

Отже, календарно-обрядовий фольклор лемків України відзначається певним колом ознак:

1) обрядовість на всіх історичних етапах свого існування була одним з елементів загальної системи суспільного життя. Але її значення, місце в житті змінювалось як щодо обрядової системи в цілому, так і до кожного обряду, його елементу;

2) лемківські обряди – це істотна складова духовної культури народу, що відображає його світовідчуття і світосприйняття, світогляд і рівень матеріальної суспільної практики в різні періоди історичного розвитку;

3) форми обрядів змінюються з плином часу, проте мають деякі стійкі структуротворчі елементи;

4) з елементу суспільного укладу, форми відносин певна частина звичаїв і обрядів трансформується у пережиткове явище, у суб'єктивно-психологічну форму традиції, функціонування якої обмежується побутовим середовищем;

5) однією із закономірностей традиційно-обрядової системи є постійна динаміка відповідних обрядів, які своєрідно змінювалися або згасали впродовж усього ХХ ст.;

6) для кожного історичного етапу створювалася своя система уявлень та обрядових дій. Ланцюг поступових змін привів у наш час до згасання більшості календарно-обрядових традицій лемків;

7) процес трансформації (зміни) обряду відбувається не відразу в усій його структурі, а в окремих структурних одиницях.

У лемківській народній пісенності жанрово-тематичний поділ представлений по-різному. Це одна з характерних її регіональних етнографічних особливостей на ґрунті загальноукраїнської піснетворчості. Необрядовий фольклор лемків має в собі ряд регіональних особливостей: за генезою, змістом і функціональністю ці пісні залежні від загальних і спільних міжрегіональних у просторовому та повторюваних у часовому відношенні певних обрядових канонів, зокрема від місцевих конкретних умов і явищ життя, побуту, історичних подій, ситуацій культурно-географічного середовища і природного оточення; у них часто виливаються людські переживання, настрої. У репертуарі лемків-переселенців найкраще зберігся позаобрядовий фольклор – духовні пісні, балади й романси, патріотичні пісні, колискові, дитячі, парубоцькі, дівоцькі, любовні, пісні про втрату вінка, жіноцькі й про подружнє життя, сирітські, вояцькі, пісні про еміграцію, жартівливі, насмішливі, пияцькі, соціально-побутові, історичні спомини, новотвори тощо.

Серед головних тенденцій розвитку пісенної традиції такі: а) у місцеве лемківське піснетворення влітаються цілі образно-поетичні кліше, почерпнуті із загальноукраїнського піснетворчого досвіду; б) органічний зв'язок пісенності лемків з українським фольклором виразно прослідковується в усіх параметрах ідейно-змістової та художньо-естетичної сутності, зокрема у мовній спільності. Саме ця спільність забезпечила життєздатність і самобутність лемківського фольклорного діалекту, його спроможність успішно вбирати, переробляти й асимілювати чужі фольклорні впливи; в) усе, що є особливим у змісті і формі лемківського фольклору, не відділяє його від загального масиву традиційної музично-пісенної та усної словесності українського народу, не виокремлює його, а, навпаки, доповнює, збагачує цей масив своєрідними неповторними елементами і рисами, є переконливим свідченням цілісності загальноукраїнської фольклорної традиції.

У наш час позначилися помітні зміни в самій структурі фольклорної традиції. Це стосується обрядової народної поезії, яка за останнє півстоліття посилено виходить з активного побутування і звужує своє функціонування як компонент обряду.

З необрядового репертуару зникають пісні, що були породжені минулими болючими явищами суспільного і родинного життя: заробітчанством, наймитством, еміграцією, рекручиною, вимушеним нерівним шлюбом та ін. Натомість створюються або приходять з позарегіонального, особливо загальноукраїнського, репертуару нові пісні, у чому, власне, і проявляється своєрідний пісенний симбіоз, синтез та новотворчість.

Лемківський пісенний репертуар, давній і сучасний, представлений багатьма жанрами, які традиційно виявляють високий ступінь популярності серед художніх колективів та солістів у сучасний період. Слід також зазначити, що в наш час він збагачується новими творами – піснями літературного походження, які розкривають нове бачення історії та культури Лемківщини на тлі загальноукраїнської культури.

Таким чином, в усі часи лемки з покоління в покоління дотримувались своїх корінних національно-етнічних традицій, цими традиціями жили і прославляли свого Бога. Вони глибоко шанували давні християнські традиції свого народу, які передавалися з покоління до покоління. Давні обрядові елементи і дієства складають основу загальноукраїнської обрядовості, яка ґрунтується на прадавніх традиційних віруваннях. Лемківські народні традиції, вірування, обряди не слід розглядати в наш час як явища давно минулих літ. Однак час стирає деякі елементи обрядовості. На нашу думку, саме депортація лемків з їх етнічних земель і швидка асиміляція між етносами, куди вони переселені, є найбільшою причиною зникнення родової пам'яті народу.

В статтє анализируются особенности функционирования жанровой палитры лемковского фольклора на протяжении XX-XXI ст. Определены главные тенденции развития песенной традиции лемков. Автор рассматривает новые формы народной песенности и обрядности в современный период в Украине.

Ключевые слова: лемки, фольклор, обрядная и необрядная песенность, традиции, культура.

The article analyzes the features of the functioning of genre palette Lemko folk during the XX-XXI centuries. The main trends in the Lemko song tradition are described. Were examined the modern forms of folk song existence and the interaction of song traditional and newtraditional creation in modern ethnic Lemkos' culture in Ukraine.

Key words: lemko, folklore, ritual and non ritual song, tradition, culture.

1. Борисенко В. К. Українське весілля : Традиції і сучасність / В. Борисенко. – К. : ВД «Стилос», 2010. – С. 119.
2. Горбаль М. Різдво на Лемківщині : Фольклорно-етнографічний збірник / М. Горбаль. – Львів, 2004. – 215 с.
3. Лемківщина. Історико-етнографічне дослідження. Матеріальна культура / Ред. Ю.Гошко. – Львів : Інститут народознавства НАН України, 1998. – Т. 1. – 360 с.
4. Чаплик К. С. Трансформація пісенного фольклору лемківських переселенців у Західну Україну (повоєнний період) : дис. кандидата мист-ва : спец. Музичне мистецтво 17. 00. 03. / К. С. Чаплик. – К., 2010. – 191 с.

УДК 781.5 : 781.24

Марія Качмар

ПОРІВНЯЛЬНО- СЕМІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ МУЗИЧНОЇ БУДОВИ П'ЯТОГО ІРМОСУ ВОСКРЕСНОГО КАНОНУ ПЕРШОГО ГЛАСУ

На основі семіологічного методу здійснено порівняння різних систем нотацій (невменної та нотолінійної) і виявлено певні закономірності у музичній будові на прикладі п'ятого ірмосу воскресного канону першого гласу.

Ключові слова: ірмос, структура, невменна нотація, нотолінійна нотація.

У невменних записках візантійських та слов'янських піснеспівів музична форма, особливо її структурні складові, ще не демонструє самодостатності і тому розглядається переважно крізь призму словесних побудов. Транскрипції музичного матеріалу у нотолінійних ірмологіонах дають змогу